

The Liber de cardinalibus Christi domini nostri operibus
of the Lord Arnold, Abbot of Bonneval,
Introduction and Critical Text with Notes

by

Richard Upsher Smith, Jr.

Submitted in partial fulfillment of the requirements
for the degree of Doctor of Philosophy

at

Dalhousie University
Halifax, Nova Scotia
August, 1991

© Copyright by Richard Upsher Smith, Jr.

Table of Contents

List of Tables	vii
Abstract	viii
Abbreviations	ix
Acknowledgements	xi
Introduction	1
Introductory Note	2
Chapter I: The Textual History of the <u>De Cardinalibus Christi operibus</u>	
1. The Manuscripts	3
2. The Editions	15
3. <u>Stemma codicum</u>	22
Chapter II: Arnold's Life	
1. Sources	35
2. The Abbey of Bonneval	47
3. Arnold of Bonneval	63
Chapter III: Arnold's Works	93
Chapter IV: The Theology of the <u>De cardinalibus Christi operibus</u>	
1. The Problem of the Liberal Arts	113
2. The Twelfth-Century Crisis	125
3. Arnold and the Liberal Arts	149
4. The Contents of the <u>De cardinalibus Christi operibus</u>	173
5. Conclusion	184
Text	189
Principles of this Edition	190
Sigla	193
Critical Text	195
Epistola prefata	196
Prologus	199

I.	Tractatus de natiuitate	215
II.	De ratione circumcisionis	233
III.	De stella et magis et innocentium nece	241
IV.	De baptismo Christi et manifestatione Trinitatis	250
V.	De ieiunio et temptationibus Christi	263
VI.	De cena domini et prima institutione consummantis omnia sacramenti	286
VII.	De ablutione pedum	312
VIII.	De unctione chrismatis et aliis sacramentis	323
IX.	De passione domini	332
X.	De resurrectione Christi	348
XI.	De ascensione Christi	363
XII.	De Spiritu sancto	374

Bibliography

1.	Primary Sources	390
2.	Secondary Sources	398

VI. DE CENA DOMINI

ET

PRIMA INSTITVTIONE CONSUMMANTIS OMNIA SACRAMENTI

PL (1) Suscitati Lazari Ierosolimis increbuerat rumor et tam
1641 sollempne miraculum ad uenerationem Christi excitauerat populum.

PL Vnde et ei ciuitatem ingredienti cum ramis palmarum obuiam
1642 processerunt sedentemque super asinum resonantibus laudibus
5 gratulabundi introduxerunt in urbem, regem Israel confitentes et
acclamantes filium Daud in nomine domini aduenisse, cuius
eternum imperium prophetarum uaticinia antiquitus conclamarant.
Nec latebat dominum, qui sciebat omnia, quod in uie illius con-
finio de torrente passionis erat bibiturus et ex ea ueneratione,

1.1-2 See Ioh. 12.1,9,17,18

3-6 See Ioh. 12.12-15 8 Cf. Ioh. 21.17

8-9 See Ps. 109.7 & below XI.6.5-6.

Tit. sic PM sacramenti omnia consummantis sic transp. CR
sacramenti] -tis T, -ta e Sermo in cena domini de prima
institutione consummantis omnia sacramenti Q Sermo de cena
domini recentiore manu in uacuo spatio exhib. L
1.1 in ante Ierosolimis add. O increbuerat] -puerat exhib.
omnes testes praeter L, qui -bruerat scr. (cf. Virgil., Georgica
I.359, nemorum increbrescere murmur et Aeneis VIII.14, late Latio
increbrescere nomen)
8 illius] eius C

10 que impendebatur ei a plebe, inflammandam ampliꝰ inuidiam
magistratum et animos exacerbatos uehementiori insania pertur-
bandos et conpirationis maligne non ultra posse occultari con-
silia nec differri amplius, que de eius interitu cogitarant. Sed
uolebat pius magister, cum iam dampnationis sue dictaretur
15 sententia et prope esset, ut figeretur in cruce, sue dare indicia
potestatis et qui animam Lazari reuocauerat ab inferis et
quadriduano mortuo reddiderat uitam dinosceretur uirtute diuina
(non humana) tantum opus patrasse et impossibile esse suam animam
ab inferno teneri, qui alienam potestatiue extraxerat, nec se
20 necessitate, sed obedientia urgeri ad mortem et uitam, quam aliis
reddebat, ad se quoque, ubi iuberet, ilico redituram.

(2) Finem igitur legalibus cerimoniais impositurus parari
sibi uoluit pascha et ex consuetudine legis ea queri, que sol-
lempnitas exigebat: agnum assum, panes azimos et lactucas
agrestes. Non oportet esse fermentarios noui testamenti minis-
5 tros. Puras sincerisque mentes sanctum querit conuiuium. In
ueru crucis boni odoris assatio omnem excoquat carnalium sensuum
cruditatem et induret solidetque mentis affectus. Nec in

9-13 See Ioh. 11.46-53

16-17 See Ioh. 11.1-45

20 Cf. Phil. 2.8

2.1 Cf. Hebr. 10.1,12 1-2 E.g. Matth. 26.17-19

3-4 See Ex. 12.8

2.5-7 In ueru... affectus. Cf. Arnold, De vii verbis Domini in
cruce VI (PL 189.1714A)

10 ei om. O

11 exacerbato O

15 esse CO figeret O, ut uid.

16 reuocauit O

ecclesie sancte sacrificio ulla sit macula, sed pura simplicitas
 et innocentia uite in una ecclesie catholice domo a fidelibus de
 10 Egypto egredientibus (transito Mari Rubro) lotis Christi sanguine
 affectibus offeratur.

(3) Cena itaque disposita inter sacramentales epulas
 obuiarunt sibi instituta antiqua et noua et consumpto agno, quem
 antiqua traditio proponebat, inconsumptibilem cibum magister
 apponit discipulis. Nec iam ad elaborata impensis et arte con-
 5 uiuia populi inuitantur, sed immortalitatis alimonia datur a com-
 munibus cibus differens: corporalis substantie retinens speciem,
 sed uirtutis diuine inuisibili efficientia probans adesse pre-
 sentiam. Significata olim a tempore Melchisedech prodeunt
 sacramenta et filiis Abrahe facientibus opera eius summus
 10 sacerdos panem profert et uinum. Hoc est, inquit, corpus meum.
 Manducauerant et biberant de eodem pane secundum formam
 uisibilem, sed ante uerba illa cibus ille communis tantum
 nutriendo corpori commodus erat et uite corporalis subsidium min-
 istrabat. Sed ex quo a domino dictum est: Hoc facite in meam

 9-10 See Ex. 14.21-22

3.3-4 See Matth. 26.26-29; Marc. 14.22-25; Luc. 22.20

8-9 See Gen. 14.18-20; Hebr. 6.20, 7.1-28

9 Cf. Ioh. 8.39

10 Luc. 22.19

 2.9 catholice ecclesie C

3.2 obuiauerunt MTLO, -uernt B, ut uid.

7 inuisibile e

10 panem profert] proferens scr. L et sic proferens panem transp.

13 subsidium corporalis O

14 ex quo] et quod O Hoc] hec L et post facite add. O

15 commemorationem, Hec est caro mea et hic est sanguis meus; quo-
 tienscumque his uerbis et hac fide actum est, panis iste sub-
 stantialis et calix benedictione sollempni sacratus ad totius
 PL hominis uitam salutemque proficit, simul medicamentum et
 1643 holocaustum ad sanandas infirmitates et purgandas iniquitates
 20 existens.

(4) Manifestata est etiam spiritalis et corporalis cibi dis-
 tantia: aliud fuisse quod prius est appositum et consumptum,
 aliud quod a magistro datum est et distributum. Quamdiu cibi
 illi qui ad diem festum erant parati a conuescentibus apostolis
 5 sumebantur, ueteris pasche agebatur memoria. Necdum Iudas ad
 ueterem uitam pertinens diabolo inuadente et occupante animum
 eius egredi cogebatur. Sed ubi sacrum cibum mens perfida tetigit
 et sceleratum os panis sanctificatus intrauit, parricidalis

 14-15 Luc. 22.19; I Cor. 11.24
 15 Cf. Ioh. 6.55,57
 16-17 Cf. Matth. 6.11
 17 I Cor. 10.16 (Vg: benedictionis)

 3.12-18 sed ante... proficit. Cf. Ambrose, De sacramentis IV.14-
 V.23; De mysteriis 52 & 54 (ed. B. Botte, SC 25 bis, pp. 108-114,
 186, 188). See also Hilary of Poitiers, De Trinitate VIII.14 (PL
 10.246-247).

4.7-8 Sed ubi... intrauit. G. Macy, The Theologies of the
 Eucharist, p. 80 & p. 181, n. 71 with p. 170f., n. 193, notices
 that it was much debated in the early twelfth century whether
 Judas actually received Christ's body and blood.

 15 est² om. L
 16 iste] ille Q
 4.1 Manifestata est] -ta est superscr. O, Manifesta est L
 spiritalis L
 6 uitam] hominem Q

animus uim tanti sacramenti non sustinens quasi palea de area
 10 exsufflatus est et preceps cucurrit ad prodicionem et pretium, ad
 desperationem et laqueum.

(5) Orta fuerat aliquando, sicut in euangelio Iohannis
 legitur, de nouitate uerbi huius questio et ad doctrinam misterii
 huius obstupuerant auditores, cum diceret dominus, Nisi
manducaueritis carnem filii hominis et biberitis eius sanguinem,
 5 non habebitis uitam in uobis. Quod quidam, quia non credebant
 nec poterant intelligere, abierunt retro: quia horrendum eis et
 nefarium uidebatur uesci carne humana, existimantes hoc eo modo
 dici, ut carnem eius uel elixam uel assam sectamque membratim
 edere doceremur, cum illius persone caro, si in frusta
 10 partiretur, non omni humano generi posset sufficere, qua semel
 consumpta uideretur interisse religio, cui nequaquam ulterius
 uictima superesset. Sed in cogitationibus huiusmodi caro et
 sanguis non prodest quicquam, quia sicut ipse magister exposuit,

 4.5-11 See Ioh. 13.26-30

5.3-5 Ioh. 6.54

5-6 See Ioh. 6.67

 5.7-9 existimantes... doceremur. Cf. Peter the Venerable, Contra
Petrobrusianos 205.20-22 (ed. Fearn, CCCM X, p. 122).

9-10 See ibid., 171.3-5 (ed. Fearn, CCCM X, p. 101)

 5.1 Hic capitulum nouum cum titulo De carne christi incip. CB,
littera prima et elaborate rubricata sicut] ut O

4 carnem filii hominis om. O

5 quidem O

6-7 uidebatur post horrendum transp. B

9 docerentur e frusta] -tra LB (ille cum omnibus litteris
internalibus in ras.), ex -tra fort. corr. M

12 -modi om. L

uerba hec spiritus et uita sunt nec carnalis sensus ad
 15 intellectum tante profunditatis penetrat, nisi fides accedat.

(6) Hoc sacramentum aliquando carnem et sanguinem, aliquando
 panem, aliquando corpus suum Christus appellat. Panis dicitur
 propter nutrimentum uite, caro et sanguis propter ueritatem
 nature, corpus propter unitatem substantie. Corpus suum se et
 5 ecclesiam suam, cuius caput ipse est, intelligi uoluit, quam
 carnis et sanguinis sui communione uniuuit. Et nos quidem, cum

12-14 Ioh. 6.64

14-15 Cf. Ioh. 6.65

6.1 See Ioh. 6.55,57

1-2 See Ioh. 6.32-33, 35, 51-52, 59

2 See Matth. 26.26; Marc. 14.22; Luc. 22.19; I Cor. 11.24

5 See Eph. 1.22; Col. 1.18

6.1-6 Hoc... uniuuit] Hic alia mut., alia add. e et sqq. exhib.
 Panis est esca sanguis uita: caro substantia: corpus ecclesia.
 Corpus propter membrorum in vnum conuenientiam. Panis propter
 nutrimenti congruentiam. Sanguis propter uiuificationis
 efficientiam. Caro propter assumpte humanitatis proprietatem.
 Hoc sacramentum aliquando corpus suum: aliquando carnem et
 sanguinem: aliquando panem christus appellat portionem uite eterne
 cuius secundum hec uisibilia corporali communicauit nature. Panis
 iste communis in carnem et sanguinem mutatus procurat uitam et
 incrementum corporibus: ideoque ex consueto rerum effectu fidei
 nostre adiuta infirmitas sensibili argumento edocta est
 uisibilibus sacramentis inesse uite eterne effectum. et non tam
 corporali quam spiritali transitione christo nos uniri. Ipse
 enim et panis et caro et sanguis idem cibus et substantia et uita
 factus est ecclesie sue quam corpus suum appellat dans ei partici-
 pationem spiritus. Hic et notatur quod illa uerba Hoc... uoluit
(supra 6.1-5) linea undata i.m. insigniuit P. Idem locum in L
linea subnotauit recentior manus. V. supra, p. 33 sq.

2 Christus om. L

5 De fol. 97^r usque ad fol. 99^r, inter duo locos breues huius
tractatus (quam carnis... conuenirent, i.e. 6.5-11, et Perpes est
hoc sacrificium, i.e. 16.1) ibi iteratos, disputationem fort.
alienam de praesentia Christi eucharistica, penitus seorsum ab hoc
Ernaldi opere, exhib. P. Dominus Iohannes Leclercq hanc dis-
putationem retractationem Ernaldi esse retur. V. supra, p. 5. V.
infra et notas in 8.5-20 & 15.6-12.

5-6 quam...nos fort. in ras. alia manu P

caro essemus et sanguis, corrupta et infirma corporis animeque
 natura reformari non poteramus neque ad similitudinem dei
 reuerti, nisi morbo inueterato imponeretur malagma conueniens et
 10 in curatione desperate infirmitatis contraria remouerentur con-
 trariis et similia similibus conuenirent.

PL (7) Panis iste, quem dominus discipulis porrigebat, non
 1644 effigie, sed natura mutatus omnipotentia Verbi factus est caro et
 sicut in persona Christi humanitas uidebatur et latebat
 diuinitas, ita sacramento uisibili ineffabiliter diuina se
 5 infudit essentia, ut esset religioni circa sacramenta deuotio et
 ad ueritatem, cuius corpus sacramenta sunt, sincerior pateret
 accessus "usque ad participationem Spiritus", non quod usque ad
 consubstantialitatem, sed usque ad societatem germanissimam hec

 8 See Gen. 1.26
 7.2 See Ioh. 1.14
 6 Cf. Ioh. 14.6
 8 Cf. I Cor. 1.9; I Ioh. 1.3

 6.10-11 contraria... conuenirent. Cf. Augustine, De doctrina christiana I.xiv.13, ll. 6-14 (ed. J. Martin, CCSL XXXII, p. 13f.); Isidore of Seville, Etymologiae IV.ix.5-7 (Lindsay, ed., OCT, no pagination). See also above, II.2.9.
 7.1-7 Panis... Spiritus. Cf. Arnold, De vii uerbis Domini in cruce VI (PL 189.1714C-1715A)
 1-2 non effigie... mutatus. Cf. Ambrose, De sacramentis IV.17-18; De mysteriis IX. 50-53 (ed. B. Botte, SC 25 bis, pp. 110,112,184-188); Boethius, Contra Eutychem I (LCL, pp. 76-80). See also Arnold, De vii uerbis Domini in cruce VI (PL 189.1714D-1715A).
 7 usque ad... Spiritus. Augustine, Tractatus in Iohannis euangelium XVII.11.13-14 (ed. R. Willems, CCSL XXXVI, p. 276).

 7.1 dominus] deus L
 3 uidebatur humanitas L
 8 christi post consubstantialitatem add. e eius post
 germanissimam add. e

10 unitas peruenisset. Solus quippe Filius Patri consubstantialis
 est. Nec diuisibilis est nec partibilis substantia Trinitatis.
 Nostra uero et ipsius coniunctio nec miscet personas nec unit
 substantias, sed affectus consociat et confederat uoluntates.
 Ita ecclesia corpus Christi effecta obsequitur capiti suo et
 15 a fine usque ad finem attingens, totum apud se manens, totum se
 omnibus commodat et calor illius identitas ita corpori assidet,
 ut a capite non recedat.

(8) Panis itaque hic azimus, cibus uerus et sincerus, per
 speciem et sacramentum nos tactu sanctificat, fide illuminat,
 ueritate Christo conformat. Et sicut panis communis quem cotidie
 edimus uita est corporis, ita panis iste supersubstantialis uita

 15 Sap. 8.1 (Vg: Attingit ergo...)

15-16 Cf. Sap. 7.27

8.1 Cf. I Cor. 5.8

4 Matth. 6.11 (Vg: panem nostrum supersubstantialem)

 11-12 Nostra... uoluntates. Cf. Hilary of Poitiers, De Trinitate
 VIII.13 (PL 10.245-246); Paschasius Radbertus, De corpore et
sanguine Domini IX.103-118 (ed. B. Paulus, CCCM XVI, p. 56);
 Honorius Augustodunensis, Eucharisticon IV (PL 172.1252C)

13-17 Ita ecclesia... recedat. Cf. Arnold, De vii uerbis Domini
in cruce VI (PL 189.1714B)

15-16 totum apud se... commodat. Cf. Augustine, Sermo CXXIX Mai
 1 (Miscellanea Agostiniana, vol. I, ed. G. Morin (Rome, 1930), p.
 375, ll. 17-18). See also John Scotus Eriugena, Periphyseon I.75
 (PL 122.520D-521A).

 15 apud] caput O

16 in ante omnibus add. O

8.3 ueritatem PT, ex -tem corr. ML

4 supersubstantialis] super- exp. L

5 est anime et sanitas mentis. Omnino nos a tantarum rerum
intellectu sensus carnalis repellit et sicut ipse dominus dicit,
in tantorum misteriorum intuitu caro et sanguis non prodest quic-
quam, quia uerba hec spiritus et uita sunt et a solis
spiritualibus uirtus hec magnifica iudicatur. Ille qui a nemine
10 iudicatur, cuius uita uel conscientia deo cognita humana iudicia
non formidat, de tantorum potest secretorum profunditatibus
iudicare et, cum seipsum corpus Christi cognouerit, uiuifico cibo
libenter se reficit, sciens corpori et anime sue ex sacramento et
re sacramenti indissolubilem eternitatem donari, quia et ad hoc
15 Verbum caro factum est, ut nos qui secundum carnem deo placere
non poteramus, societate Verbi deteresa salua infantie et
carnalis petulantie sputamentis, audiremus per Verbum et
reuelaretur nobis per Spiritum cognitio ueritatis et (huius cibi
nobis munere erogato) gauderemus nos ad celestem mensam admissos
20 superno interesse conuiuio.

7-8 Ioh. 6.64
8-9 Cf. I Cor. 2.15
9-10 I Cor. 2.15
15 Ioh. 1.14

5-20 Omnino... conuiuio om. e. V. supra, p. 33 sq. Hic
(fol.36^v) et primum commata moderna zetasque raptim subscriptas
quasi textui additiones exhib. P. Tales notae post uocabula
Perpes est hoc in fol. 40^r (infra 16.1) non inueniuntur. Cf.
notas in 6.5 & 15.6-12.

16 poteramus] possumus L
19 nobis om. O gaudemus L
20 superne per mutationem ultimae litterae O

(9) Panem angelorum sub sacramento manducamus in terris. Eundem sine sacramento manifestius edemus in celis, non ministerio corporali sepe repetitis actionibus ad eadem reuertentes, sed (consummato sacerdotio nostro) erit et permanebit perpetua et
 5 stabilis implens et reficiens nos sufficientia, quam proferet palam absque ullis integumentis omnibus conspicabilis summi presentia sacerdotis. Nunc interim corporalia beneficia sic ad corporis sufficiunt nutrimentum, ut alimentum anime non excludant. Immo sacramentorum institutio nullum secum ueheret commodum, si
 10 spiritualia non adessent. Cumque utrumque necessarium sit, res tamen sacramenti differentiorem obtinet locum et perfectiorem habet effectum. Sacramenta quidem, quantum in se est, sine propria esse uirtute non possunt nec ullo modo diuina se absentat maiestas misteriis. Sed quamuis ab indignis se sumi uel contingi
 15 sacramenta permittant, non possunt tamen Spiritus esse participes, quorum infidelitas uel indignitas tante sanctitudini contradicit. Ideoque aliis sunt hec munera odor uite in uitam,

9.1 Ps 77.25
 2-3 Cf. Hebr. 10.11
 15-16 Cf. Hebr. 6.4

9.4 consummato... nostro. Cf. John Scotus Eriugena, Commentarius in euangelium Iohannis I.xxx.40-60 (ed. É. Jeauneau, SC 180, p. 162).

9.3 corporali sepe] corporalis substantie L. Exemplar eius fort. contractione se usus est. Cf notam supra in IV.6.3. Ibi sicut hic tres ultimas litteras uocabuli sepe sic superscr. C. eadem] ean- CB, ut uid.
 7-12 Nunc... effectum om. e. V. supra, p. 33 sq.
 10 res linea subnotauit P. Est et not^r i.m., quam legere in reproductione photomechanica non possum
 17 aliis om. O sint MT

aliis odor mortis in mortem, quia omnino iustum est, ut tanto
 priuentur beneficio gratie contemptores nec indignis tante gratie
 20 puritas sibi faciat mansionem.

(10) Noua est huius sacramenti doctrina et scole euangelice
 hoc primum magisterium protulerunt et doctore Christo primum hec
 mundo innotuit disciplina, ut biberent sanguinem christiani,
 cuius esum legis antique auctoritas districtissime interdicit.
 5 Lex quippe esum sanguinis prohibet, euangelium precipit ut
 bibatur. In quibus mandatis hoc maxime discernere debet
 christiana religio, quod sanguis animalium, a sanguine Christi
 per omnia differens, temporalis tantum habeat uiuificationis
 effectum et uita eorum finem habeat et sine ulla reuocatione
 10 terminum constitutum. Ideoque ad obtinendam eternitatem non
 potest proficere. Quod semel obrutum non surgit ulterius nec
 aliqua ei superest uirtus, quod sine ulla spe (precisis
 PL radicibus) mors penitus consumpsit.
 1645

17-18 I Cor. 2.16 (Vg: aliis quidem odor mortis in mortem aliis
 autem odor vitae in vitam)

20 See Ioh. 14.23

4 See Gen. 9.4; Leu. 7.26, 17.14

11-13 Cf. Iob 14.7-10

19 gratie¹] iusticie C in ante indignis add. e

10.4 cuius] eius PMT

5 sanguis L perhibet erd, sed ante Pamelium corr. aliquis
 castigato] precepit O

11 alterius e, sed corr. r

13 mors penitus consumpsit] Hanc lectionem post corr. exhib. CB,
 uocabulo ultimo in utroque superscripto, ante uero corr. tantum
 mors penitus scr., mors penitus P, moritur MTO, mors penitus
 aboleuit L, mors penitus exsiccauit e. Manifestum est hic mendum
 mors penitus habuisse archetypum. Ceterae igitur lectiones con-
 iecturae scribarum sunt. Quod legi legi propter recordationem Iob
 14.7-10.

(11) Vita uero hominis, licet aliquam habeat affinitatem cum sanguine, non tamen solo sanguine regitur, sed anima sanguini dat caloris et nutrimenti effectum, sicut et ceteris que in corpore sunt propria distribuit officia et diuidit motus et quasi talenta
 5 partitur. Nec oportuit, ut sanguini humano sanguis pecudum misceretur, quia uita rationalis hominis uite bestiali consociari non debet, sed omnino a fidelium animis quasi sanguis impurus detergenda est hec carnalis opinio, ne putetur uita hominis eo modo transitoria, quo uita pecudum inanescit, uel quod sanguis
 10 consubstantialis sit anime et necesse sit utrumque superueniente suffocatione dissolui. Carne quidem animalibus similes sumus, sed uita dissimiles. Ideoque quod commune cum eis habemus, nobis incorporare licenter possumus. Quod uero dignitati nostre non conuenit et ab eternitate alienum uidetur, a nobis subtilissimo
 15 legis iudicio separamus. Bibimus autem de sanguine Christi ipso iubente, uite eterne cum ipso et per ipsum participes, animalis uite peccata quasi sanguinem impurum horrentes et fatentes nos per peccati gustum a beatitudine priuatos et dampnatos, nisi nos

11.1-2 Cf. Leu. 17.14
 4-5 Cf. Matth. 25.15

11.1-2 Vita uero hominis, etc. Cf. Timaeus a Calcidio translatus commentarioque instructus II.ix.ccxix (ed. J.H. Waszink, Plato Latinus, vol. IV, p. 231f.); Augustine, Quaestiones in Heptateuchum III.lvii.3-4 (CCSL XXXIII, p. 216f.)

11.3 affectum B
 7 debet] habet e omnino post animis transp. O
 8-9 transitoria eo modo CBL
 15 iudicio MTO ipso] christo CB

Christi clementia ad societatem uite eterne suo sanguine reduxisset.
20 set.

(12) Nobis itaque pro quibus sanguis Christi oblatus est in
cruce et quos reconciliauit deo omnes excedens uictimas hoc
sacrificium singulare, ipse Christus pincerna porrexit hoc
poculum et docuit, ut non tantum exterius hoc sanguine liniremur,
5 sed et interius aspersione omnipotenti anima muniretur et pene-
trans omnia tanti medicamenti uirtus quicquid esset intus tabidum
effugaret et renouaret sanaretque quicquid morbi carni uel
spiritui ueteris uite adliniuerat corruptela. Dixerat sane hoc
huius traditionis magister, Quod nisi manducaremus et biberemus
10 eius sanguinem, non haberemus uitam in nobis, spirituali nos
instruens documento et aperiens ad rem adeo abditam intellectum,
ut sciremus, quod mansio nostra in ipso sit manducatio et potus
quasi quedam incorporatio, subiectis obsequiis, uoluntatibus
iunctis, effectibus unitis. Esus igitur carnis huius quedam
15 auiditas est et quoddam desiderium manendi in ipso, per quod sic
inprimimus et eliquamus in nobis dulcedinem caritatis, ut hereat
palato nostro et uisceribus sapor dilectionis infusus, penetrans

12.4-5 Cf. Hebr. 9.14, 10.22
9-10 Ioh. 6.54 (Vg: manducaveritis carnem Filii hominis et
biberitis eius sanguinem non habetis uitam in uobis)
12 Cf. Ioh. 6.57

12.3 singulare sacrificium Q
5 in ante anima add. L muniremur Le
6 intus om. Q tabidum] turbidum e, ibi dum rd, ibi durum
Pamelius
8 uite ueteris Q a'
10 nobis] uobis L, ut r Itali B
14 affectibus BO
17 palato] -tio L dulcedinis Q

et inbuens omnes anime corporisque recessus. Potus et esus ad
 eandem pertinent rationem, quibus sicut corporea nutritur sub-
 20 stantia et uiuit et incolumis perseuerat, ita uita spiritus hoc
 proprio alimento nutritur. Et quod est esca carni, hoc anime est
 fides, quod cibus corpori, hoc Verbum spiritui, excellentiori
 uirtute peragens eternaliter, quod agunt alimenta carnalia
 temporaliter et finaliter.

(13) Celebrantes sacramenta commonemur, quasi unquam
 findens et ruminans pecus, reuocare ad fauces et minutatim com-
 molere dominice institutionis exemplum, ut semper passio sit in
 1646 PL
 memoria nec terreant crucifixi heredes mortis supplicia, sed pas-
 5 cant et reficiant maturate resurrectionis letabunda sollempnia.
Quam preclarus est calix iste! Quam religiosa est huius potus
 ebrietas, per quam excedimus domino et que retro sunt obliti ad
anteriora extendimur. Non habentes sensum huius mundi, sed

 13.1-2 Cf. Leu. 11.3; Deut. 14.6

6 Ps. 22.5 (Vg: et calix meus inebrians quam praeclarus est)

7-8 Phil. 3.13 (Vg: quae quidem retro sunt obliuiscens ad ea uero
quae sunt in priora extendens me)

 13.6-7 huius potus ebrietas. Cf. Arnold, Hexaameron, PL
 189.1535D; Cyprian of Carthage, Epistolae LXIII.11 (PL 4.393-394);
 J. Leclercq, "Jours d'ivresse", La vie spirituelle 76 (1947), pp.
 574-591.

 23 carnalia] corporalis Q

13.2 findens] per ras. secundae litterae B, fort. ex fundens
corr. L

3-4 in memoria sit passio L

5 maturate] maturitate Q, maturare e, sed corr. r

7 domino] deo CBLOe

8 Non] nec L

10 diuitis purpurati delicias contempnentes cruci heremus, sanguinem
 sugimus et intra ipsa redemptoris nostri uulnera figimus linguam,
 quo interius exteriusque rubricati a sapientibus huius seculi
 iudicamur amentes, qui religionis huius abhorrentes mandatum
 usque hodie retro abeunt et a secretis diuinis omnium intra
 misteriorum continentibus summam diffugiunt et recedunt.

(14) Qui manducat ex hoc pane ultra non esurit, qui bibit
 ultra non sitit, quoniam misterii huius sic sufficit gratia, sic
 reficit intelligentia, ut (cuicumque tante rei innotuerit
 plenitudo omnis consummationis fine inuento) Christi baiulus
 5 ipsum ferat in pectore, ipsum gerat in mente et omni tempore
 habitatori suo dicta et facta iubilatione consona laudes resonent
 et gratiarum actiones decantent. Hec ebrietas non accendit, sed
 extinguit peccatum. In hoc uino non est luxuria nec mouetur ad
 ludum post hunc potum lasciuiam. Consopiuit obliuio cuncta carnis
 10 ludibria. Mira sunt que sentit, magna que uidet, inaudita que
 loquitur, quem agnus iste paschalis inhabitat, cuius animam meri
 huius fortitudo hilaritate inexplicabili letificat et delectat.

 11-12 Cf. I Cor. 1.23

12-13 See Ioh. 6.67

14.1-2 See Ioh. 6.35

11 See I Cor. 5.7

 13 usque hodie. See G.G. Grant, S.J., "The Elevation of the
 Host: A Reaction to Twelfth Century Heresy", Theological Studies 1
 (1940), pp. 242-246.

 10 fingimus MT (hic a. corr.)

14.7 sed om. e, non subst. rd, immo Z, sed ante Pamelium rest.
aliquis castigat

9 consopit MT (ille post corr.)

Inter dominice mense conuiuas animalis homo non admittitur.
 Quicquid caro et sanguis dictat ab hoc cetu excluditur. Nichil
 15 sapit, nichil prodest quicquid humani sensus molitur subtilitas.
 Ideo quicquid a suis rationibus sapientes huius seculi deuium
 uident, ad dementiam referunt et a ueritate reputant alienum.
 Sed ueritas ab erroneis hominibus comprehendi non potuit et cum
 in sole uellet figere oculos, uim luminis non ferens cecata est,
 20 non illuminata humana presumptio et aspectui eius lippitudo
 inhesit.

(15) Vident hec sacramenta pauperes spiritu et hoc uno con-
 tenti ferculo omnes mundi huius delicias aspernantur et pos-
 sidentes Christum aliquam huius mundi possidere supellectilem
 dedignantur. Esurientes et sitiennes iusticiam, cum saturati
 5 fuerint, uide quid agant, intellige que loquantur. Quam sancti
 odoris sit quicquid illa eructuat plenitudo! Verbum bonum, mores
 compositos, affectus pudicos, sensus pacificos illa interior sin-
 ceritas ubique diffundit, ita ut post odoramenta ista gratie

 13 I Cor. 2.14. Cf. also I Cor. 10.21.

15.1 Matth. 5.3

4 Matth. 5.6 (esuriunt et sitiunt iustitiam)

 16 Ideo] ideoque O, omne e

17 uident] -detur e

15.3 huius cancell. et post mundi transp. O supellectilem
 possidere O

6-12 Hoc in loco (fol. 40^r) complures lineae in P litteris auctis
 pennaque seriatim ductibus usque ad uocabula Perpes est hoc (i.e.
 16.1), ubi noua manus incipit, completae sunt, quasi duorum
 labores scribarum singuli ibi coniuncti sint. Haec uocabula
 Perpes est hoc sunt eadem, quibus illa disputatio fort. aliena (P,
 ff. 97^r-99^r) desinit. Cf. notas in 6.5 & 8.5-20.

huius comparticipes discurrant et mutuis se ad inuicem affectibus
 10 complectantur. Et quibus unus est panis, unum est corpus et
 omnium unum cor et anima una uni Christo adherens, cetera omnia
 quasi fermentata respuens, in unius azimi sinceritate letatur.

(16) Perpes est hoc sacrificium et semper permanens
 holocaustum. Nulla panem hunc multitudo consumit, nulla antiq-
 PL uitate ueterascit. Vna est domus ecclesie, in qua hic agnus
 1647 editur. Nullus ei communicat, quem Israelitici nominis
 5 generositas non commendat. Huius panis figura fuit manna quod in
 deserto pluit, sed ubi ad uerum panem in terra promissionis
 uentum est, cibus ille defecit. Per singula sabbata panes
 propositionis iam frigidi et duri mutari consueuerant et calidi
 panes eiusdem numeri in mensa proponi. Iam nulla fit panis
 10 mutatio. Vnus est panis caloris continui, status integri, qui
 semel oblatus deo in sapore dulcissimo et candore purissimo per-

 10 Cf. I Cor. 10.17
 11-12 Cf. I Cor. 5.7-8
 16.5-7 See Ex. 16.35
 7-9 See Ex. 25.30; Leu. 24.5-9

 15.12 quasi fermentata. Cf. Anselm, Epistola de sacrificio azimi
 et fermentati 4 (PL 158.541-548 & F.S. Schmitt, "Eine dreifache
 Gestalt des Epistola de Sacrificio Azimi et Fermentati des hl.
 Anselm von Canterbury", Revue bénédictine 47 (1935), 216-225).

 10 est unus C est² om. L
 12 azimi] animi O
 16.3 hic om. MT, igitur e
 4 Nullus] nullius er, sed corr. d
 6 sed] si e
 7 ille] iste L panes om. e
 8 propositionis] promissio- L
 10 et post continui add. O

seuerat. Nec solos sacerdotes ad panes huius dignitatis Leuitice
 prerogatiua admittit. Vniuersa ecclesia ad has epulas inuitatur.
 Equa omnibus portio datur, integer erogatur. Distributus, non
 15 demembratur. Incorporatur, non iniuriatur. Recipitur, non
 includitur. Cum infirmis habitans, non infirmatur nec pauperum
 ministerio indignatur. Fides pura, mens sincera hunc habitatorem
 delectat. Neque immensi et omnipotentis dei magnitudinem pauper-
 cule domus nostre angustia offendit uel artat.

(17) Panis iste angelorum omne delectamentum habens uirtute
 mirifica omnibus, qui digne et deuote sumunt, secundum suum
 desiderium sapit. Et amplius quam manna illud heremi implet et
 satiat edentium appetitus et omnia carnalium saporum irritamenta
 5 et omnium exsuperat dulcedinum uoluptates. Vide quomodo his, qui
 Christi commemorant passionem, intra sacra officia quasi per
 quosdam canales de interioribus fontibus egrediantur torrentes et
 super omnes delicias lacrimis nectareis anima delectetur.
 Quantam suauitatem anime inquirenti ubi sit deus suus suspiria

 12-13 See Leu. 24.9; Matth. 12.4

17.1 Ps. 77.25 (Vg: panem); Sap. 16.20 (Vg: angelorum esca... in
 se habentem)

2 Cf. I Cor. 11.27

2-3 Cf. Ps. 77.30 3-4 Cf. Ioh. 6.49-50

9 Ps. 41.4,11 (Vg: ubi est deus tuus)

 16.12-13 Nec solos, etc. Cf. Arnold, Hexaameron, PL 189.1524C-D.

 12 panes huius] panem hunc Q

17.7 canales] carnal- L, ex carnal- probabiliter corr. B
 interioribus] infer-L

10 contemplationis eliciant. Non illos imbres procellose
 tempestates deponunt. Ros matutinus est de celestibus stillans
 et quasi unctio Spiritus mentem deliniens. Gemitus illos pietas
 excitat et inter diem et noctem retro et ante se affectio
 intuens, inter data et condonata se diuidens, gratias agit tam
 15 uberis beneficii largitori et, se sanatam et sanctificatam agnos-
 cens, fletibus se abluit et lacrimis se baptizat.

(18) Verum his, qui uerbo tenus corde sicci et mente aridi
 sacris intersunt uel etiam participant donis: lambunt quidem
 petram, sed inde nec mel sugunt nec oleum, quia nec aliqua
 caritatis dulcedine nec Spiritus sancti pinguedine uegetantur nec
 5 se iudicant nec sacramenta diiudicant, sed sicut cibus communibus
 irreuerenter sacris utuntur muneribus et dominice mense in ueste
 lutulenta se ingerunt inpudenter; quibus melius erat mola
asinaria collo alligata mergi in pelagus quam illota conscientia
 de manu domini buccellam accipere, qui usque hodie hoc ueracis-
 10 simum et sanctissimum corpus suum creat et sanctificat et
 benedicit et pie sumentibus diuidit.

10-11 Cf. Deut. 32.2
 12 Cf. I Ioh. 2.20
 14 Cf. Iac. 1.17
 18.2-3 See Deut. 32.13
 4-5 Cf. I Cor. 11.29,31
 6 Cf. I Cor. 11.20-22
 6-7 Cf. Matth. 22.11
 7-8 Matth. 18.6
 9 Ioh. 13.7

15 sanatam se L
 18.1 hii C
 2 labunt M
 3 nec inde B
 6 mense dominice Q

(19) In huius presentia non superuacue mendicant lacrimae
ueniam nec unquam patitur contriti cordis holocaustum repulsam.
Quotiens te in conspectu domini uideo suspirantem, Spiritum
4 sanctum non dubito aspirantem. Cum intueor flentem, sentio
PL ignoscentem. Tu si templum Spiritus sancti uiolas, si intra te
1648 sacrarium dei deturpas et fedas, si cum calice Christi de calice
demoniorum comunicas, contumelia est, non religio, iniuria, non
deuotio. Ydolorum seruitus et horrenda abominatio uelle simul
Baal famulari et Christo. Abi retro cum saccellis tuis, qui
10 lucris inhias et mercedes sectaris, qui opulentus in Syon cotidie
crapularis, qui in lectis eburneis recubas et in stratis sec-
mentatis lasciuus, qui uestiris mollibus et in terra suauiter
uiuientium conuersaris, cuius manus plene sunt sanguine, cuius

19.2 Cf. Ps. 50.19,21
5 I Cor. 6.19. Cf. I Cor. 3.16-17.
6-7 I Cor. 10.20 (Vg: calicem Domini... calicem daem.)
9 See II Cor. 6.15 & cf. Mich. 6.11
9-10 Cf. Ez. 22.27
10 Am. 6.1 (Vg: opulenti estis)
11-12 Am. 6.4 (Vg: dormitis in lectis... et lasciuitis in stratis
uestris)
12 Matth. 11.8 (Vg: mollibus vestiuntur)
12-13 Iob 28.13
13 Is. 1.15 (Vg: manus vestrae sanguine...)

19.3-4 suspirantem... aspirantem. See J. Leclercq, The Love of Learning, p. 39.
5-9 Tu si... et Christo. Cf. Jerome, Epistola XXII.29 (PL 22.416A)

19.4 intueo L
5 sancti spiritus C
6 deturbas e si cum] sicut O
8 est post seruitus add. L simul] similis MT (hic a. corr.)
11-12 sagmentatis CB

lumbi discincti sunt et sine baltei discurrens ligamine. Non est
 15 tibi pars in sermone isto, quia quod dei est aufers deo et
 imaginem dei consecras ydolo.

(20) Pauperes quidem spiritu ad hoc ministerium elegit et
 diligit Spiritus sanctus et eorum, qui pompaticae et gloriose
 sacris se altaribus ingerunt, obsequia detestatur. Ozias, licet
 rex, ob lepre notam a sanctuarii ingressu repellitur et eius
 5 oblatio quasi sordida refutatur. Incensi odor de immundorum
 manibus reputatus est pro fetore et iram, non gratiam presumptio
 meruit, quia contra fas rem usurpans illicitam temerarie in
 sancta conscendit. Sed et propter malignantium insolentiam
 altare suum deus repellit et sanctificationibus maledicit. Odit
 10 sabbata, abominatur sollempnia. Odoramenta fetent, displicent
 holocausta.

(21) In his omnibus laborare se dicit deus nec esse
 uoluntatem suam in ministris impuris indignatione districta
 testatur. Sed ierarcha pius, quem Spiritus sanctus compungit,

 14 Cf. Ex. 29.8
 14-15 Act. 8.21
 15-16 Cf. I Cor. 3.16; Gen. 1.26; II Cor. 6.16
 20.1 Matth. 5.3
 2 Am. 6.1
 3-5 See II Par. 26.19
 9-11 See Is. 1.13-14; Am. 5.21

 20.1 ministerium ex mister- corr. P, mister- e eligit CBLe
 4 ob lepra notam] ob presumptionem lepra percussus e
 5 Incensi] Incensio P. ex Incensio corr. B, post Incensi ras.
hab. CM
 6 reputatus est] reputatur Q fetore] stercore L
 9 deus] dominus Q

excitat, inhabitat et sanctificat, eleuatione manuum crucis
 5 misterium representans confidenter orat pro sua et populi
ignorantia, recolens pudibundi et contriti animi confessione,
 quod aliquando preualente aduersum se peccato fuerit derelictus,
 iuxta illud quod Dauid plorans ait, Auertisti faciem tuam a me et
factus sum conturbatus; et dominus per Isaiam, Ad tempus in
 10 modico derelinquam te. Verecundatur fateri, et tamen fatetur
iuuentutis delicta. Sed accusatrici conscientie necesse est
 coram iudice respondere. Nec potest ibi esse ullum diffugium,
 ubi ipsa testis est que accusat et nichil ei potest esse occultum
 qui iudicat. Sed ubi cum iudice agit qui iudicatur et, ipse in
 15 partem accusatoris transiens, etiam in sua proscriptioe
 sententiam approbat condempnantis, experitur clementiam
 saluatoris et letabundus canit, Domine, in uoluntate tua
prestitisti decori meo uirtutem; et iterum per Ysaïam audit, In
miserationibus magnis congregabo te.

(22) Sed et in eodem articulo temporis, cum iam anima
 festinet ad exitum et egrediens ad labia expirantis emergerit,
 penitentiam clementissimi dei benignitas non aspernatur. Nec

 21.5-6 Hebr. 9.7 (Vg: offert)
 8-9 Ps. 29.8
 9-10 Is. 54.7 (Vg: ad punctum... dereliqui)
 11 Ps. 24.7 (Vg: delicta iuuentutis)
 17-18 Ps. 29.8
 18-19 Is. 54.7

 21.6 confessionem L
 9-10 immodico P
 13 ipsa] -se Q que] qui Q
 22.2 festinat LB

serum est quod uerum nec irremissibile quod uoluntarium et
 5 quecumque necessitas cogat ad penitudinem, nec quantitas criminis
 nec breuitas temporis nec hore extremitas nec uite enormitas (si
 uera contritio, si pura fuerit uoluptatum mutatio) excludit a
PL uenia, sed in amplitudine sinus sui mater caritas prodigos sus-
 1649 cipit reuertentes et, uelit nolit Nouatus hereticus, omni tempore
 10 dei gratia recipit penitentes. Ipse dominus noster derelictorum
 personam gerens in cruce se queritur derelictum et, ne
 desperarent etiam in ultimis constituti, festinans in adiutorium
 ilico adest et (re in arto posita) non differt beneficium, sed
 repente indulgentie celeris documentum eiusdem statuit et
 15 exemplum, latroni inquiring, Hodie mecum eris in paradiso.
 Latrocinium dampnationem meruerat et supplicium, sed cor con-
tritum penam mutauit in martirium et sanguinem in baptismum. In
 momento impietas religionem, crudelitas induit pietatem et statim
 consummatus ciuis sanctorum et domesticus dei premissus est in
 20 regnum, reconciliationis humane priuilegium secum ferens ad

 22.8-9 Cf. Luc. 15.20
 10-11 See Ps. 21.2; Matth. 27.46
 15 Luc. 23.43
 16-17 Ps. 50.19

 22.9 Nouatus. Cyprian of Carthage, Epistolae XLIII & XLIX (found
 in PL 3.731,748-754 as Epp. III & VII amongst the letters of Pope
 Cornelius). Cf. Peter the Venerable, Contra Petrobrusianos 25.11
 (ed. Fearn, CCCM X, p. 23).

 4 est post uerum transp. O
 14 celeris] sce- B
 16-17 contritum cor LB

superos, quod deo Patri tante legationis fungens honore, in se ipso scripture huius experimentum continens, libero et securo aditu penetrans presentauit.

(23) Quid tu, domine, amplius Stephano contulisti? Quid amplius ille obtinuit dilectus tuus, qui supra pectus tuum in cena recubuit? Quid amplius Pauli meruere sudores? Quid labores sanctorum? Quid tot annorum tormenta? Quid martirum plage? Vna
 5 hora huic collatum est premium, ad quod illi per tot discrimina peruenerunt. Sic tu, domine, armentarios statim facis prophetas, opiliones reges, thelonearios apostolos, piscatores doctores. Neque ab his quos sanas lente languor abscedit, sed ilico quem restituis ex integro conualescit, quia consummatum est quod facis
 10 et perfectum quod largiris. Hanc dei gratiam recolens qui de sacro calice bibit amplius sitit et ad deum uiuum erigens desiderium ita singulari fame illo uno appetitu tenetur, ut deinceps fellea peccatorum horreat pocula et omnis sapor delectamentorum carnalium sit ei quasi rancidum radensque palatum
 15 acute mordacitatis acetum. Ad hec inter sacra misteria ad gratiarum actiones conuertitur et (inclinato capite munditia

 23.1 See Act. 7.55

2-3 Ioh. 21.20-22 (Vg: et recubuit in cena super pectus eius)

3 Cf. II Cor. 12.7 3-4 E.g. Hebr. 11.32-40

6 See Am. 1.1 7 See I Reg. 16.11; Matth. 10.3, 4.18

11 Ps. 41.3 (Vg: sitivit anima mea ad Deum fortem: vivum)

16 Ioh. 19.30

 23.1 amplius om. O

2 dilectus tuus optinuit B

cordis adeptam) se intelligens consummatum restitutus peccator
 sanctificatam deo animam quasi depositum custoditum fideliter
 reddit et deinceps cum Paulo gloriatur et letatur dicens, Viuo
 20 iam non ego. Viuit uero in me Christus.

(24) Hec in Christi commemorationem retractantur a fidelibus
 et defecatis animis carnis eius edulium non est horrore, sed
 honori potuque sancti et sanctificantis sanguinis spiritus delectatur.
 Hec quotiens agimus, non dentes ad mordendum acimus, sed
 5 fide sincera panem sanctum frangimus et partimur, dum quod
 diuinum et quod humanum est distinguimus et separamus itemque,
 simul separata iungentes, unum deum et hominem fatemur. Sed et
 nos ipsi corpus eius effecti sacramento et re sacramenti capiti
 nostro conectimur et unimur, singuli alter alterius membra. Min-

 16-17 Cf. Luc. 18.13
 18 I Tim. 6.20 (Vg: custodi)
 19-20 Gal. 2.20
 24.8-9 Cf. I Cor. 10.16-17; Eph. 1.22-23
 9 Rom. 12.5

 16-17 inclinato... adeptam. Cf. Benedicti Regula VII.170-171 (ed. Schmitz, p. 59).
 24.4 non dentes, etc. Augustine, Tractatus in Iohannis euangelium XXVI.12 (ed. R. Willems, CCSL XXXVI, p. 266); John Scotus Eriugena, Commentarius in Iohannis euangelium I.xxxi.76-77 (ed. Jeauneau, SC 180, p. 178 with note); Paschasius Radbertus, De corpore et sanguine domini XVI.12-14 (ed. Paulus, CCCM XVI, p. 98).
 5-6 dum quod... separamus. Cf. John Scotus Eriugena, In ierarchiam coelestem I.584-594 (ed. J. Barbet, CCCM XXXI, p. 17).

 18 sanctificatam] sanctam Q sanct. deo animam] sanct. animam
 deo Q, deo animam sanct. L
 19 gloriatus B
 24.1 commemoratione Ce retractantes PMT
 6 quod om. Q est om. L distinguimus L
 9 singuli] singulariter L alter om. L

10 isterium dilectionis pro inuicem exhibentes communicamus caritate,
 participamur sollicitudine, eundem cibum manducantes et eundem

PL potum bibentes, quod de petra spiritali profluit et emanat. Qui
 1650 cibus et potus est dominus noster Iesus Christus.

 9-10 Cf. Ioh. 13.35

11-12 I Cor. 10.3-4 (Vg: eandem escam spiritalem manducaverunt et
 omnes eundem potum spiritalem biberunt bibebant autem de spiritali
 consequente eos petra)

 11-12 et eundem potum, etc. Cf. Augustine, Tractatus in Iohannis
 euangelium XXVI.12 (ed. R. Willems, CCSL XXXVI, p. 266).

 12 quod ad qui mut. CBO, qui e spiritali LO